

KLASSIK PSIXOLOGIYA MAKTABLARIDA ONG MUAMMOSI

Ergasheva Gulira'no

Shahrisabz davlat pedagogika instituti talabasi

Psixologiya yo'nalishi 1-kurs 1/25-guruh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18359167>

Annotatsiya

Ushbu tezisda klassik psixologiya maktablarida ong muammosining talqini o'zbek tilidagi psixologiya darsliklari asosida yoritiladi. Klassik yo'nalishlarda ongning psixik faoliyatdagi o'rni, uni tushunishdagi asosiy yondashuvlar va qarama-qarshi fikrlar tahlil qilinadi. Ong muammosining psixologiya fanining shakllanishidagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: ong, klassik psixologiya, psixik jarayonlar, xulq-atvor, psixologiya maktablari

Psixologiya fanining shakllanish va rivojlanish jarayonida ong muammosi markaziy ilmiy masalalardan biri sifatida qaralgan. Dastlabki psixologik qarashlarda inson psixikasini tushuntirishda aynan ong tushunchasiga asoslanilgan bo'lib, psixik hodisalarning mohiyatini anglash ong orqali amalga oshirilgan. Tadqiqotchilar ongni psixik faoliyatning asosiy shakli sifatida baholab, uning yordamida bilish jarayonlari, hissiy holatlar va irodaviy harakatlarni tushuntirishga harakat qilganlar [G'oziev, 2019, 42-bet; Petrovskiy, 2017, 34-bet]. Bu holat psixologiyaning dastlab onnga yo'naltirilgan ilm sifatida shakllanganini ko'rsatadi.

Klassik psixologiya doirasida ong ko'pincha insonning ichki ruhiy tajribasi sifatida talqin qilinib, uni o'rganishda o'zini kuzatish va tahlil qilish usullariga katta e'tibor qaratilgan. Ongning mazmunini aniqlashda sezgi, idrok, xotira, tafakkur va diqqat kabi psixik jarayonlar asosiy tarkibiy qismlar sifatida qaralgan [Karimova, 2018, 55-bet; Rubinshteyn, 2016, 59-bet]. Ushbu yondashuv ongni murakkab va ko'p qirrali psixik hodisa sifatida tushuntirish imkonini bergan bo'lsa-da, uning subyektivligi ilmiy bahs-munozaralarga sabab bo'lgan.

Ongning faqat ichki kechinmalar bilan cheklanmasdan, insonning amaliy faoliyati va xulq-atvori bilan uzviy bog'liq ekanligi ham klassik psixologiyada muhim ilmiy xulosa sifatida shakllangan. Tadqiqotlarda ong insonning muhitga moslashuvi, faoliyatni rejalashtirishi va boshqaruvida muhim rol o'ynashi ta'kidlanadi [G'oziev, 2019, 61-bet; Leontev, 2015, 71-bet]. Bu qarashlar ongni passiv aks ettirish shakli emas, balki faol va yo'naltiruvchi psixik jarayon sifatida talqin qilishga imkon yaratgan.

Klassik psixologiyada ongning tuzilishi masalasi ham alohida e'tiborga olingan. Ayrim nazariyalarda ong alohida psixik elementlardan tashkil topgan tizim sifatida ko'rilgan bo'lsa, boshqa qarashlarda u uzluksiz va yaxlit jarayon sifatida talqin qilingan. Ongning yaxlitligi haqidagi bu yondashuv psixik hodisalarni parchalangan holda emas, balki o'zaro bog'liq tizim sifatida tahlil qilish zaruratini yuzaga keltirgan [Nishonov, 2020, 74-bet; Yaroshevskiy, 2018, 88-bet]. Natijada, ong shaxs psixologik tuzilmasining markaziy bo'g'ini sifatida qarala boshlagan.

Shu bilan birga, klassik psixologiya tarixida ong muammosiga nisbatan tanqidiy munosabatlar ham mavjud bo'lgan. Ba'zi yondashuvlarda ong subyektiv va bevosita kuzatib bo'lmaydigan hodisa sifatida baholanib, ilmiy tadqiqot doirasidan chiqarib tashlashga urinishlar kuzatilgan [Karimova, 2018, 68-bet]. Biroq bunday qarashlar ongni butunlay inkor etishga olib kelmagan, aksincha, psixologiyada obyektiv tadqiqot metodlarini rivojlantirishga turtki bo'lgan.

Ong va xulq-atvor o'rtasidagi munosabat masalasi klassik psixologiyada alohida ahamiyat kasb etgan. Tadqiqotlarda ong inson xulq-atvorini boshqaruvchi ichki mexanizm sifatida bilvosita tan olinib, tashqi harakatlar bilan ichki ruhiy jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga harakat qilingan [Nemov, 2020, 46-bet]. Bu holat ong muammosining psixologiyadan butunlay chiqarib tashlanmaganini, balki yangi metodologik yondashuvlar asosida qayta talqin qilinganini ko'rsatadi.

Klassik psixologiyada ong masalasining muhokama qilinishi shaxs tushunchasi bilan ham chambarchas bog'liq bo'lgan. Ong shaxsning ichki dunyosini aks ettiruvchi va uning ijtimoiy tajribasini umumlashtiruvchi hodisa sifatida talqin qilingan. Tadqiqotlarda ong shaxsning bilimlari, qadriyatlari va motivatsiyasi bilan uzviy bog'liq holda ko'riladi [Rubinshteyn, 2016, 64-bet]. Bu yondashuv ongni individual psixik jarayonlar yig'indisi sifatida emas, balki shaxsning yaxlit psixologik tizimi sifatida tushuntirishga asos yaratgan.

Psixologiya tarixiga oid ilmiy manbalarda ta'kidlanishicha, ong muammosining klassik davrda keng muhokama qilinishi psixologiya fanining keyingi rivoji uchun mustahkam nazariy poydevor bo'lib xizmat qilgan. Aynan ushbu bahslar natijasida psixik hodisalarni eksperimental va nazariy jihatdan o'rganish yo'llari shakllangan [Gippenreyter, 2019, 53-bet]. Bu holat ong muammosining nafaqat tarixiy, balki metodologik ahamiyatga ham ega ekanini ko'rsatadi.

Shuningdek, klassik psixologiya doirasida ong va ijtimoiy muhit o'rtasidagi bog'liqlik masalasi ham muhim o'rin tutgan. Ong insonning ijtimoiy tajribasi asosida shakllanib, uning atrof-muhit bilan munosabatlarini tartibga soluvchi mexanizm sifatida qaralgan [Leontev, 2015, 79-bet]. Bu yondashuv ongni biologik omillar bilan cheklab qo'ymasdan, ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida tushuntirish imkonini bergan.

Umuman olganda, klassik psixologiya maktablarida ong muammosining turli nuqtai nazarlardan talqin qilinishi psixologiya fanining ilmiy rivojida muhim rol o'ynagan. Ongning mazmuni, tuzilishi va funksiyasiga oid qarashlar keyingi psixologik yo'nalishlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qilgan va bugungi kunda ham zamonaviy psixologik tadqiqotlarda o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda [Petrovskiy, 2017, 41-bet].

Xulosa qilib aytganda, klassik psixologiya maktablarida ong muammosi turli nazariy yondashuvlar asosida talqin qilingan bo'lib, ushbu qarashlar psixologiya fanining keyingi rivoji uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qilgan.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
3. Nishonov S.N. Psixologiya tarixi. – Toshkent: Sharq, 2020.
4. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. – Москва: АСТ, 2019.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Москва: Смысл, 2015.
6. Немов Р.С. Психология. – Москва: Владос, 2020.
7. Петровский А.В. История психологии. – Москва: Академия, 2017.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – Москва: Питер, 2016.
9. Ярошевский М.Г. Психология в XX веке. – Москва: Наука, 2018.